

EDYTA STEIN – KSIĄŻKA JAKO ŹRÓDŁO POSZUKIWANIA PRAWDY ABSOLUTNEJ

Wprowadzenie

Edyta Stein (św. Teresa Benedykta od Krzyża) – Żydówka, fenomenolożka światła, autorka dzieł filozoficznych, karmelitanka bosa, patronka Europy – należała do niezwykle wrażliwych, twórczych i wyjątkowo inteligentnych osobowości. Lektura zapewniła jej nie tylko „przyjaźń” z książką, ale przyczyniła się także do zmiany światopoglądu, dzięki czemu karmelitanka zyskała wewnętrzną równowagę i odkryła Bożą miłość (Krzemińska, 1973, s. 127). Potwierdzają to słowa: *Co nie było w moich planach, było w planie Bożym* (Stein, 2010, s. 10).

Droga przemiany E. Stein prowadziła od ateizmu (pomimo wychowywania w bardzo wierzącej rodzinie żydowskiej) do mistycyzmu. Transpozycja ta była możliwa dzięki spotkaniu ludzi, którzy wpłynęli na poglądy niemieckiej fenomenolożki światła, jak również czytaniu dzieł literackich, religijnych i filozoficznych, które stały się źródłem poszukiwania prawdy absolutnej. Wybory czytelnicze E. Stein, analiza wybranych jej lektur, ich odbiór i wpływ na przekonania karmelitanki stały się przedmiotem niniejszego tekstu.

Dom rodzinny początkiem procesu czytania

Edyta Stein urodziła się 12 października 1891 r. we Wrocławiu, w rodzinie żydowskiej jako jedenaste, najmłodsze dziecko Augusty z domu Courant i Zygfrieda Steina. Przyszła na świat w Dniu Pojednania (Jom Kippur) – jednym z najważniejszych świąt żydowskich (Wetter, 1984, s. 3; Franke, 1998, s. 63). Po śmierci Z. Steina w lipcu 1893 r. przedsiębiorstwem rodzinnym

¹ Miejska Biblioteka Publiczna w Jaworznie.

zajęła się żona – kobieta pracowita, mądra, głęboko wierząca i wierna żydowskiemu prawu. Prowadzenie zakładu zajmującego się handlem drewnem i opalem miała odtąd łączyć z solidnym wychowaniem siedmiorga dzieci. Dzięki takim cechom charakteru, jak m.in. hojność, humanitarność i wyjątkowa życzliwość wobec ludzi potrzebujących pomocy² i rady (Wetter, 1984, s. 3), A. Stein udało się dobrze wychować potomstwo i zapewnić mu bezpieczną przyszłość.

Edyta Stein okazała się dzieckiem bardzo mądrym i żądnym wiedzy. Jako ledwo potrafiąca czytać pięcioletka odnalazła w małej rodzinnej bibliotece dzieła Friedricha Schillera. Małą wówczas dziewczynkę do poznania jego twórczości zainspirowała obecność matki i starszej siostry Friedy na sztuce teatralnej *Maria Stuart* autorstwa niemieckiego dramaturga (Urban, 2010, s. 12). Przyszła karmelitanka czytała wówczas także romantyczne ballady Ludwika Uhlanda i pieśni francuskiego trubadura Bertrana de Borny, które deklamowała niemalże z pamięci. Stąd już od wczesnych lat życia świat przeczytanych dzieł i osobiste doświadczenie były „podłożem ożywionej fantazji, czyli materiałem śmiałych budowli własnych przemyśleń i własnego wewnętrznego świata” (Stein, 2010, s. 48). Świadczą o tym frazy zapisane przez piętnastoletnią E. Stein w autobiograficznych notatkach na temat „wolnego czasu”:

Sonst hatte ich viel freie Zeit. Ich benutzte sie hauptsächlich, um zu lesen – am liebsten Dramen: Grillparzer, Hebbel, Ibsen und vor allem Shakespeare waren mein tägliches Brot. In dieser farbenprächtigen Welt der großen Leidenschaften und Taten war ich viel heimischer als im Alltagsleben. Man störte mich nicht darin. Als ich mir aber eines Tages Schopenhauers »Die Welt als Wille und Vorstellung« herbeiholte, protestierten die älteren Schwestern energisch. Sie fürchteten für meine geistige Gesundheit, und ich musste die beiden Bände ungelesen wieder in die Bibliothek zurücktragen (Stein, 2010, s. 111).

W zacytowanym fragmencie wyraźnie można zauważyć, jak silny był związek E. Stein z literaturą i ontologią, który umocnił się dzięki lekturze dramatów i dzieł filozoficznych Franza Grillparzera, Friedricha Hebbła, Henrika Ibsena, a przede wszystkim Williama Shakespeare’a. Zdecydowany sprzeciw starszych sióstr wywołało jednak wypożyczenie książki *Świat jako wola i przedstawienie* Arthura Schopenhauera.

Nim przyszła karmelitanka rozpoczęła naukę w szkole średniej, jej repertuar czytelniczy uległ poszerzeniu o takich łacińskich autorów, jak: Owidiusz, Cesarz Marek Aureliusz, Seneka i Tacyt. W 1911 r., czyli roku przystąpienia do egzaminu maturalnego, zainteresowania literackie E. Stein

² A. Stein kupowała drzewostany, by zimą podarować je biednym na opał (Wetter, 1984, s. 3).

splotły się z nowo odkrytą pasją – filozofią. Ta dziewczyna o „silnym charakterze” (Endres, 1987, s. 58-59), jak określano często E. Stein³, odkryła w filozoficznych dramatach F. Schillera swój „odpowiedni światopogląd” (Stein, 2010, s. 128). Poza tym zachwycała się romantycznymi dramatami, a później realistycznymi dziełami F. Hebbła ze względu na wartość filozoficzną jego utworów. Szczególną uwagę skierowała przede wszystkim na dwie bajkowe komedie – *Diament* (1841) i *Rubin* (1851) oraz dramat *Agnes Bernauer* (1851). Na podstawie wyborów lekturowych dokonywanych przez fenomenologkę światła można przyjąć, że E. Stein już we wczesnej młodości cechowała pewna głębia przemyśleń, jak i również dojrzałość świata pojęć.

Potwierdzenia poglądów przyszła Święta szukała także w zapiskach osobistych zawartych w dzienniku F. Hebbła: „*Rubin* oznacza rezygnację z posiadania i odzyskany sposób życia, *Diament* natomiast jest „moją najlepszą sztuką, która stara się zwalczyć dualizm Wszechświata” (Hebbel, 1984, s. 289, 329). E. Stein utożsamiała własne poczucie istnienia i swój świat idei z immanentną transcendencją F. Hebbła i z jego wypowiedziami na temat tragiczno-dialektycznego napięcia przebiegającego życia (Glaser, Lehmann, Lubos, 1972, s. 340–344). Literatura stanowiła dla przyszłej karmelitanki pierwszy krok w jej „prawdziwy świat”: „Co wówczas czytałam z literatury pięknej, było zaopatrzeniem na całe życie. Okazało się ono bardzo pożyteczne, kiedy sama udzielałam lekcji z literatury” (Stein, 2010, s. 129). Literackie życie młodej i wrażliwej dziewczyny wzbogaciło się wówczas również przez jej zamiłowanie do teatru i opery klasycznej. *Czarodziejski flet* Wolfganga Amadeusa Mozarta i *Fidelio* Ludwiga van Beethovena były jej co prawda bliskie, ale szczególnie poruszały ją dźwięki krystalicznie czystej muzyki barokowej Jana Sebastiana Bacha, której sens zrozumiała dopiero po wysłuchaniu chorału gregoriańskiego:

Eine besondere Liebe hatte ich für Bach. Diese Welt der Reinheit und strengen Gesetzmäßigkeit zog mich im Innersten an. Als ich später den gregorianischen Choral kennenlernte, fühlte ich mich erst recht heimisch; und von hier aus verstand ich dann, was mich an Bach so bewegt hatte (Stein, 2010, s. 130).

Z wypowiedzi tej można wywnioskować, jaką drogę przeszła karmelitanka w poszukiwaniu prawdy absolutnej, czyli Boga, dzięki muzyce. J.S. Bach w swoich kompozycjach posługiwał się zupełnie innym językiem, aniżeli L. Beethoven, W.A. Mozart czy Richard Wagner. Zgodnie z postulatami epoki skupiona na Bogu twórczość J.S. Bacha ma charakter eklezjastyczny i otoczona jest dyskursem religijnym (Moraczewski, 2015, s. 306).

³ Ów przydomek nadał E. Stein jej nauczyciel języka łacińskiego ze względu na mniej pilne koleżanki z klasy (Endres, 1987, s. 58-59).

Te specyficzne cechy muzyki wpłynęły na wewnętrzne życie E. Stein, która tak opisała tę interakcję: „Wtedy jeszcze nic z tego wszystkiego nie zrozumiałam, obrazy z przeszłości i terażniejszości dopiero tworzą całość przyszłości. W pozornie beztrudnych wspomnieniach przecież często zawarto [...] trud szukania sensu życia i walki życiowej” (Stein, 2010, s. 2). Brak zrozumienia sensu życia i powołania sprawiły, że E. Stein podjęła starania o ich poznanie. Aby tego dokonać, potrzebna jest wewnętrzna dojrzałość, do której każdy człowiek powinien dążyć poprzez aktywne uczestnictwo w różnych wydarzeniach życiowych i międzyludzkie relacje połączone z refleksją retrospektywną i analityczną. Sens refleksji i działania nie tylko jednoczy istotę myślenia, ale także odsłania więzi między wiedzą a moralnością (Grzegorzczak, 1999, s. 240). Pojęcie mądrości to dla E. Stein połączenie moralności i sztuki życia, a nie posiadanie tylko wiedzy szczegółowej i nabytej. Ponadto mądrość dla karmelitanki to filozofia pojęta jako wiedza o dobru, pięknie i prawdzie, akceptacja trudności i cierpienia, a także odrzucenie chwilowych przyjemności (Grzegorzczak, 1999, s. 240).

Prorocza semantyka pojęcia mądrość zrozumianego przez E. Stein ujawniła się już zawczasu, gdy w ramach gratulacji za znakomicie zdane egzaminy maturalne profesor Olbrich, nauczyciel niemieckiego i wychowawca, napisał przyszłej Świętej swoistą dedykację: „Uderz w kamień⁴, a wytryśnię mądrość” (Stein, 2010, s. 150). Niemniej jednak bardziej podobała się jej sentencja H. Ibsena (jednego z jej ulubionych dramaturgów): „uderzenie młota za uderzeniem młota aż po ostatni dzień” (Hoffmann, 1989, s. 75). Wtedy E. Stein jeszcze nie wiedziała, ile prawdy kryje się za słowami przytoczonymi życzliwie przez nauczyciela.

Lata studenckie – fenomenologiczne poszukiwanie prawdy w literaturze

Studia na Uniwersytecie Wrocławskim (1911-1913) E. Stein rozpoczęła od germanistyki, ponieważ chciała pracować jako nauczycielka języka niemieckiego. Równocześnie poszukiwała odpowiedzi na pytanie o prawdę i sens życia. Wiedząc, że ich odnajdywanie w sferze ontycznej należy rozpocząć od lektury dawnych źródeł piśmienniczych, wybrała języki: indogermański, pragermański, staro-wysoko-niemiecki, gotycki i nowo-wysoko-niemiecką gramatykę (Stein, 2010, s. 113).

W czasie studiów uniwersyteckich E. Stein usłyszała po raz pierwszy o tzw. *ewangelii diatessaron* (harmonii ewangelijnej), czyli próbie zapisania jednego tekstu na podstawie czterech *Ewangelii*, podjętej przez Tacjana Syryjczyka, i o gotyckim tłumaczeniu *Biblii* opracowanym przez Ulfilasa. Latem 1912 r. na seminarium psychologicznym prowadzonym przez Wiliama Sterna przyszła karmelitanka zapoznała się z *Badaniami logicznymi* (*Logische Unter-*

⁴ Kamień w języku niemieckim to Stein.

suchungen) Edmunda Husserla. Lekturę tę polecił jej przebywający wówczas we Wrocławiu Jerzy Moskiewicz, doktor nauk medycznych i filologicznych. Odtąd E. Stein usiłowała zgłębić zasady fenomenologii. W tym celu w 1913 r. przeniosła się na Uniwersytet w Getyndze, by pod kierownictwem E. Husserla, twórcy tego kierunku filozoficznego, otrzymać odpowiedź na pytanie: Czym jest w ogóle istota ludzka? (Stein, 2010, s. 134).

W badaniu dzieł literackich z wykorzystaniem metod fenomenologicznych cielesno-duchowa struktura człowieka jest głównym przedmiotem rozważań egzystencjalnych, czyli poprzez antropologię literacką badane jest życie wewnętrzne człowieka. E. Stein rozpoczęła studia od analizy odbioru i interpretacji dzieł literackich, w których człowiek jako najdoskonalsze stworzenie Boże został ukazany w różnym momencie historycznym i środowisku oraz w różnorodnych sytuacjach egzystencjalnych. Wszystkie badane utwory – w tym *Faust* Johanna Wolfganga Goethego, *Tkacze* Gerharta Hauptmanna, *Buddenbrookowie* Thomasa Manna, *Proces* Franza Kafki, *Pieśń o Bernadecie* Franza Werfla, naturalistyczno-symboliczna na tle socjologicznym *Nora. Dom lalki* H. Ibsena, jak również metafizyczna powieść *Siddhartha* Hermannesa Hessego – ukazują swoistą prawdę o człowieku. By tę prawdę poznać i uchwycić, niezbędne jest wczucie. Na podstawie źródeł literackich i pod kierownictwem E. Husserla E. Stein napisała w 1916 r. pracę doktorską pt. *O zagadnieniu wczucia (Zum Problem des Einfühlungsvermögens)*. Aby zrozumieć w pełni pojęcie wczucia, należy iść w głąb samego siebie, żeby pojąć tęsknotę za doskonałością (Urban, 2010, s. 44-58).

Podjęcie starań o odnalezienie prawdy dzięki wykorzystaniu metody fenomenologicznej nie doprowadziło E. Stein do satysfakcjonujących ją wniosków. Jednak stale poszerzająca się wiedza z zakresu literatury umożliwiła przyszłej karmelitance stopniową zmianę podejścia do dzieła literackiego – z receptywnego doświadczenia tekstu do jego zastosowania teoretycznego. E. Stein rozpoczęła pierwsze próby interpretacyjne, które dotyczyły przede wszystkim relacji pomiędzy intelektem a naukami humanistycznymi i przeżywania dzieła sztuki zgodnie z „prawami stylistycznymi poetyki”, by móc, jako niewierzący człowiek, zrozumieć człowieka wierzącego (*homo religiosus*). Myślenie jej, przesiąknięte i związane z literaturą i filozofią istoty, oraz służba lazaretowa w Mährisch-Weißkirchen w 1915 r., która okazała się bardzo ważnym doświadczeniem⁵ (Otto, 1990, s. 54), skłoniły E. Stein do filozoficzno-teologicznych objaśnień sensu życia (Urban, 2010, s. 17). Istotny oczywiście był także wpływ dzieł E. Husserla,

⁵ Zrozumienie swojego przeznaczenia umożliwiło E. Stein zobaczenie nowego punktu wyjścia. Doświadczenia w lazarecie zapewniły jej personalną strukturę rzeczywistości, pokazując zarazem inny rodzaj zderzenia się z nią. Poza rozumnym obchodzeniem się ze światem dochodzi teraz u niej także praktyczne działanie wobec niego. Stąd E. Stein rozumie wydarzenia historyczne jako swoiste wezwanie, na które należy odpowiadać z własnej woli i w zgodzie ze sobą (Otto, 1990, s. 54).

Martina Heideggera, Kartezjusza i Maxa Schelera. Ten ostatni zasiał w jej duszy i świecie poglądów teologiczne ziarno gorczycy.

Dzięki czytany lekturom w E. Stein dokonywała się powoli wewnętrzna przemiana – nie starała się już więcej zrozumieć twórczego człowieka jako samej w sobie żyjącej istoty w sposób racjonalny: „Nie doszłam jeszcze do tego poziomu jasności, na którym duch zdobytego zrozumienia może całkowicie spocząć, na którym można ujrzeć otwierające się nowe drogi, po których można pewnie stapać i iść do przodu” (Urban, 2010, s. 230).

Odkrycie prawdy zapisanej na kartach autobiografii św. Teresy z Ávili

Przełom w poszukiwaniu prawdy absolutnej nastąpił na skutek analizy przykrych doświadczeń (np. odrzucenie przez E. Husserla, niemożność kontynuacji kariery naukowej, obraz cierpienia podczas służby pielęgniarskiej w lazarecie na Morawach) i obserwacji wewnętrznej przemiany duchowej bliskich przyjaciół, zwłaszcza Adolfa Reinacha i jego żony Anny. Kiedy jesienią w 1917 r. A. Reinach zginął na froncie zachodnim, Anna pokazała E. Stein, w jaki sposób tajemnica Krzyża dodała jej sił w udźwignięciu śmierci męża. Było to pierwsze spotkanie przyszłej Świętej z Krzyżem i z Siłą Boską, którą otrzymywali jego czciciele. Zdarzenie to w sposób decydujący przyczyniło się do konwersji E. Stein na chrześcijaństwo. W religijno-filozoficznych notatkach A. Reinacha przeczytała m.in.:

Suchen wir etwas tiefer einzudringen in das Geheimnis, wie irdisches Erleben, das wie alles Irdische innerhalb der Stufenreihe von Vollkommenheit und Unvollkommenheit sichbewegen muss, dennoch des Absoluten teilhaftig werden kann...Die Absolutheit teilhaftig werden kann. Die Absolutheit gehört zum Gehalt des Erlebten selbst und nicht zu seinem Erleben. [...]. Wir sammeln uns im Gebet, um den Erlebnissen der Hingabe zu Gott die absolute Gewichtigkeit zu verleihen, die sie beanspruchen. Aber wir wissen, in welchem unzureichendem Maß das selbst in den Momenten der innigsten Sammlung geschieht. Und vielleicht ist es nur dem Gottessohne selbst möglich, das, „Dein Wille geschehe“, in letzter Tiefe zu erleben. Aber wenn wir uns in dieser Weise auch ein absolutes Gewicht des Erlebens nicht möglich ist, so bleibt uns doch die Absolutheit des Erlebnisses selbst im Erleben zugänglich und bildet für uns die Brücke zum Reiche des Absoluten selbst. Indem sich im Erleben ein Absolutes ankündigt, vermag es uns hinzuführen zu dem Absoluten auf das es sich bezieht (vom 11.05.1916) (Reinach, 1921, XXXV n.).

Zaakceptowanie przez A. Reinach cierpienia związanego ze śmiercią męża wyraźnie unaocznilo E. Stein, że możliwe jest poświęcenie swojego życia dla poznania prawdy i tajemnicy miłości Bożej w Jezusie Chrystusie.

Przyszła karmelitanka w miłości tej dostrzegła nowy środek fenomenalności, który wprawdzie nie był dla niej do końca zrozumiały, lecz skłonił ją do podjęcia ostatecznej decyzji. W liście z 1917 r. do Romana Ingardena E. Stein napisała, że musi zrezygnować z monotonnej pracy umysłowej i znaleźć głębie, którą już dawno w sobie odczuwała (Stein, 1991, s. 52-53).

Kluczowe zdarzenie, które przyczyniło się ostatecznie do podjęcia przez E. Stein decyzji o przyjęciu chrztu, miało miejsce latem 1921 r., w czasie pobytu u rodziny Conrad-Martius w Bergzabern. Przyszła karmelitanka znalazła w biblioteczkę domowej przyjaciółki Jadwigi Conrad-Martiustom dzieło *Życie świętej Teresy z Avili*. Utwór hiszpańskiej mistyczki i karmelitanki bosej E. Stein opisała słowami: „Zaczełam czytać, zachwyciłam się natychmiast i nie przerwałam lektury aż do jej ukończenia. Gdy zamknęłam książkę, powiedziałam sobie: to jest prawda” (Stein, 1987, s. 386). Od tej chwili każde słowo tego dzieła było przez E. Stein kontemplowane i stało się dla niej prawdą absolutną. Sakrament chrztu przyjęła 1 stycznia 1922 r. w Bad Bergzabern. Została ochrzczona imionami Teresa Jadwiga.

Przyjęcie chrztu było dla E. Stein wstępem do poświęcenia życia dla poznania prawdy, tęsknota za nią była dla fenomenolożki światła jedyną modlitwą. Przekonanie, że prawdziwym człowieczeństwem jest zwykle istnienie przed Bogiem, zyskało dla niej na znaczeniu zwłaszcza po lekturze i analizie dzieła *De quaestiones disputatae de veritate* św. Tomasza z Akwinu oraz rozpraw nad treścią pism św. Jana od Krzyża, któremu to poświęciła swoje ostatnie dzieło pt. *Wiedza Krzyża* (Grzegorzczuk, 2015, s. 104). W ostatnim etapie w swojej twórczości E. Stein zespoliła refleksję filozoficzną z mistyczną kontemplacją (Szulc, 2013, s. 35).

Edyta Stein całkowicie zrezygnowała z kariery naukowej i 14 października w 1933 r. jako 42-letnia postulanka wstąpiła do klasztoru karmelitanek w Kolonii. Jej opiekunką duchową została św. Teresa z Avili. W kolejnym roku, 15 kwietnia 1934 r., E. Stein przyjęła nowe imię: Teresa Benedykta od Krzyża. Już wtedy przeczuwała los, jaki miał spotkać lud wybrany przez Boga. W czasie wojny, w obawie przed represjami niemieckich nacjonalistów wobec karmelitanki pochodzenia żydowskiego, E. Stein odesłano do klasztoru w Holandii. Decyzja ta nie uchroniła jednak fenomenolożki przed śmiercią. Oficerowie SS wtargnęli do Karmelu w Echt 2 sierpnia 1942 r., aresztując E. Stein i jej siostrę Różę, która także wstąpiła do zakonu. Teresa Benedykta, biorąc siostrę za rękę, wypowiedziała słowa: „Chodźmy cierpieć za swój lud” (Stein, 2010, s. 387), tym samym decydując się iść dobrowolnie na śmierć:

Der Mensch ist dazu berufen, in seinem Innersten zu leben und sich selbst so in die Hand zu nehmen, wie es nur von hier aus möglich ist; nur von hier aus ist auch die rechte Auseinandersetzung mit der Welt möglich; nur von hier aus kann er den Platz in der Welt finden, der ihm zugedacht ist (Stein, 2010, s. 5).

Zakończenie

Poszukiwanie prawdy absolutnej dzięki lekturze dzieł religijnych, filozoficznych i literackich, w których E. Stein odnajdywała wskazówki, oznaczało życie żywym słowem w wiecznej światłości, aż do ofiarowania siebie przez śmierć męczeńską, by ocalić człowieczeństwo mocą wiary i zachowaniem godności ludzkiej, w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau w dniu 9 sierpnia 1942 r. Prawda ukazana w słowach przyjaciół, jak i w autobiografii św. Teresy z Ávili wyzwoliła drzemiącą w E. Stein nieograniczoną siłę ducha, pozwalającą na dokonanie ostatecznego czynu wobec drugiego człowieka i człowieczeństwa, jakim jest śmierć męczeńska. Człowiek oddaje wówczas swoje życie w pełnej świadomości, odwadze i w świetle nie tylko boskim, ale także w świetle własnego sumienia. Bez odkrycia źródła prawdy absolutnej, czyli Boga, w autobiografii św. Teresy z Ávili, przesiąkniętej nie tylko informacjami biograficznymi, ale także doświadczeniami mistycznymi oraz radami dotyczącymi wzrostu duszy i doskonałości ontologicznej, taki czyn byłby niemożliwy.

Bibliografia

- Endres, E. (1987). *Edith Stein. Christliche Philosophin und jüdische Märtyrerin*. München: Piper Verlag GmbH.
- Franke, E. (1998). *Das Wirken von Dr. Edith Stein in Breslau. Zusammengestellt aus Selbstbiographie und Briefen Edith Steins und ergänzt aus Jugenderinnerungen von Elisabeth Franke, geb. Seidel, Köln früher Breslau*. Essen: Plöggerverlag.
- Glaser, H., Lehmann, J., Lubos, A. (1972). *Wege der deutschen Literatur. Eine geschichtliche Darstellung. Mit 32 Seiten Schwarzweiß-Abbildungen*. Frankfurt am Main/Berlin: Ullsteinverlag.
- Grzegorzczak, A. (red.). (1999). *Edyta Stein. Niewidzialna rzeczywistość. Szkice o filozofii duchowej*. Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humanoria.
- Grzegorzczak, A. (2015). Wpływ św. Teresy z Ávili na życie duchowe Edyty Stein. *Polonia Sacra*, 19(20), s. 99-117.
- Hebbel, F. (1984). *Tagebücher 1843-1847. Herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Karl Pörnbacher*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Hoffmann, M. (1989). Wzdłuż torów. *W Drodze*, 17(2), s. 74-81.
- Krzemińska, W. (1973). *Literatura piękna a zdrowie psychiczne*. Warszawa: Wydawnictwo PZWL.
- Moraczewski, K. (2015). Etyka, rozumienie muzyki i pewien spór o Bacha. *Miscellanea Anthropologica et Sociologica*, 16 (3), s. 58-67.

- Otto, E. (1990). *Welt, Person, Gott. Eine Untersuchung zur theologischen Grundlage der Mystik bei Edith Stein*. Koblenz: Patris Verlag.
- Posselt, T. R. (1963). *Edith Stein. Eine große Frau unseres Jahrhunderts*. Freiburg im Breisgau: Verlag Herder.
- Reinach, A. (1921). *Gesammelte Schriften*. Halle: M. Niemeyer.
- Stein, E. (1980). *Zum Problem der Einfühlung (Teil II/IV der unter dem Titel: „Das Einfühlungsproblem in seiner historischen Entwicklung und mit phänomenologischer Betrachtung eingereichten Abhandlung, Freiburg im Breisgau, Diss. 1916 Ref. Husserl). Halle 1917. Nachdruck: Mit einer Hinführung von Johannes Baptist Lotz. München*.
- Stein E. (1987). *Aus meinem Leben. Mit einer Weiterführung über die zweite Lebenshälfte*. Freiburg im Breisgau: Verlag Herder.
- Stein, E. (1991). *Briefe an Roman Ingarden 1917-1938. Einleitung von Hanna-Barbara Gerl*. Freiburg im Breisgau: Verlag Herder.
- Stein, E. (2010). *Aus dem Leben einer jüdischen Familie und andere biographische Beiträge, Gesamtausgabe (t.1)*. Freiburg im Breisgau: Verlag Herder.
- Szulc, A. (2013). Edith Stein philosophia crucis jako wiedza cierpienia. *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, 19(1), s. 34-49.
- Urban, B. (2010). *Edith Stein und die Literatur. Lektüren, Rezeptionen, Wirkungen. Ursprünge des Philosophierens (t. 19)*. Stuttgart: Kohlhammerverlag GmbH.
- Wetter, F.K. (1984). *Edith Stein. Zur Wahrheit berufen vom Kreuz gesegnet. Ein Lebensbild. Vortrag im Dom zu Mainz am 7. Februar 1984*. München: Pressereferat der Erzdiözese München und Freising.

Karin Anna Wawrzynek

Edith Stein – the book as the source of the search for the absolute truth

Abstract

The aim of this article is to show the way of spiritual transformation of Edith Stein (Saint Teresa Benedict of the Cross) – the phenomenologist of light, the barefoot Carmelite, the patroness of Europe. This transformation took place mainly thanks to reading and analyzing philosophical, religious and literary books, which were the basis for searching for answers to ontological questions by searching and finding the absolute truth. E. Stein's reading choices, the analysis of her selected readings, their reception and influence on the Carmelite's convictions have become the subject of this text.

Keywords: Edith Stein, book, reading, absolutely truth, phenomenology, faith, inner transformation

Karin Anna Wawrzynek

Edyta Stein – książka jako źródło poszukiwania prawdy absolutnej

Streszczenie

Celem artykułu jest pokazanie drogi przemiany duchowej Edyty Stein (świętej Teresy Benedykty od Krzyża) – fenomenolożki światła, karmelitanki bosej, patronki Europy. Transformacja ta dokonała się przede wszystkim dzięki lekturze i analizie książek filozoficznych, religijnych, literackich, które były podstawą szukania odpowiedzi na pytania ontologiczne w drodze poszukiwania i znalezienia prawdy absolutnej. Wybory czytelnicze E. Stein, analiza wybranych jej lektur, ich odbiór i wpływ na przekonania karmelitanki stały się przedmiotem niniejszego tekstu.

Słowa kluczowe: Edyta Stein, książka, czytanie, prawda absolutna, fenomenologia, wiara, transformacja wewnętrzna